

Development, advisory,
research, and expert tasks
and quality assurance and
work within vocational and
adult education is conducted
by the Centre for Vocational
Education



QUALITY ASSURANCE AND IMPROVEMENT OF THE QUALITY OF EDUCATIONAL WORK IN INSTITUTIONS OF VET AND ADULT EDUCATION

METHODOLOGY



METODOLOGIJA

OBEZBJEĐIVANJE I UNAPREĐIVANJE KVALITETA OBRAZOVNO-VASPIITNOG RADA U USTANOVAMA STRUČNOG OBRAZOVANJA I OBRAZOVANJA ODRASLIH

Razvojne, savjetodavne,
istraživačke, stručne poslove
i utvrđivanje i obezbjeđivanje
kvaliteta obrazovno-vaspitnog
rada iz oblasti stručnog
obrazovanja i obrazovanja
odraslih obavlja Centar za
stručno obrazovanje





METODOLOGIJA

**OBEZBJEĐIVANJE I UNAPREĐIVANJE
KVALITETA OBRAZOVNO-VASPITNOG
RADA U USTANOVAMA STRUČNOG
OBRAZOVANJA I OBRAZOVANJA ODRASLIH**



Metodologija za obezbjeđivanje i unapređivanje kvaliteta obrazovno-vaspidnog rada u ustanovama stručnog obrazovanja i obrazovanja odraslih

Izdavači: Ministarstvo prosvjete
Centar za stručno obrazovanje

Za izdavača:
Duško Rajković, direktor Centra za stručno obrazovanje

Autor:
mr Željko Raičević

Pripremili:
Tim za izradu metodologije:
1. Bogićević Zora, Ministarstvo prosvjete,
2. Dragićević Momir, Srednja mješovita škola „Ivan Goran Kovačić“ Herceg Novi,
3. Garić Ljiljana, Centar za stručno obrazovanje,
4. dr Jerkov Slobodan, Zavod za školstvo,
5. prof. dr Jovanović Janko, Mašinski fakultet Univerziteta Crne Gore,
6. Jovanović Magdalena, Centar za stručno obrazovanje,
7. Minić Zorica, Ispitni centar,
8. Radunović Radoje, Centar za stručno obrazovanje,
9. mr Raičević Željko, Centar za stručno obrazovanje,
10. Rajković Duško, direktor Centra za stručno obrazovanje;

Radna grupa za stručno obrazovanje:
1. Crnovršanin Esad, Srednja stručna škola Rožaje,
2. Nišavić Jovo, Centar za stručno obrazovanje,
3. mr Raičević Željko, Centar za stručno obrazovanje,
4. mr Zejnilović Nermina, Srednja stručna škola „Vukadin Vukadinović“ Berane;

Radna grupa za obrazovanje odraslih:
1. Botica Veljko, Srednja pomorska škola Kotor,
2. Garić Ljiljana, Centar za stručno obrazovanje,
3. Grdinić Veselin, Srednja mješovita škola „Vuksan Đukić“ Mojkovac,
4. Peković Vukosava, Centar za obrazovanje i trening ZOPT Podgorica.

Metodologija je urađena uz podršku Projekta MNE/011 „Jačanje stručnog osposobljavanja na sjeveroistoku Crne Gore“, koji finansira Vlada Velikog Vojvodstva Luksemburga. Zahvaljujemo se na savjetodavnoj pomoći gospodina Paula Weida i gospodina Armena Čekića.

Lektor i korektor:
Magdalena Jovanović

Dizajn i priprema za štampu:
Danilo Gogić

Štampa:

Tiraž:

Godina izdanja:
2014.

©Copyright
Sva prava na ovaj dokument su zadržana.
Zakonom o autorskim pravima, nijedan dio dokumenta, u bilo kojoj formi ili obliku, kao i čuvanje u bazi podataka ili dalje prosljeđivanje nije moguće bez odobrenja Izdavača.

SADRŽAJ

PREDGOVOR	5
I UVOD	8
A. Zakonski i strateški okvir	8
B. Principi	9
C. Ciljevi	10
C.a. Izazovi stručnog obrazovanja u Crnoj Gori	10
C.b. Razvojna uloga eksternog utvrđivanja kvaliteta	11
D. Ključne oblasti eksterne evaluacije u stručnom obrazovanju	11
D.a. Oblasti obaveznog kvaliteta	12
II KONTEKST	14
A. Stručno obrazovanje u Crnoj Gori	14
B. Obrazovanje odraslih	15
III METODOLOGIJA UTVRĐIVANJA KVALITETA	18
A. Nadzor u sistemu obrazovanja i obuke	18
B. Prednadzor	19
C. Proces utvrđivanja kvaliteta	19
D. Analiza podataka	22
D.a. Podaci o školi	22
D.b. Podaci o programima	23
E. Izvještavanje	23
E.a. Izvještaj za ustanove koje realizuju programe na albanskom jeziku	23
E.b. Struktura i sadržaj izvještaja	24
IV METODOLOŠKA RAZMATRANJA I PRISTUP	26
A. Pravne osnove	26
B. Izbor i obuka eksternih evaluatora	26
C. Procjenjivanje - skala procjene	27
C.a. Deskriptori kvalitativnih indikatora	28
C.b. Prepoznatljivost nivoa kvaliteta ustanove	28
D. Finansiranje	28
E. Monitoring	28
V INDIKATORI	30
A. Upravljanje, rukovođenje i organizacija	30
B. Nastava/učenje i obuka - izvođenje VET programa	31
C. Postignuća učenika/polaznika stručnog obrazovanja	31
D. Saradnja koja omogućava da se odgovori na potrebe partnera u stručnom obrazovanju	31
E. Usklađenost rada sa zakonskim propisima	32
F. Kvalitet nastavnika, trenera i saradnika (drugog osoblja)	32
G. Upravljanje kvalitetom	32
H. Materijalni resursi	33
I. Dokumentacija i procedure	33
J. Provjera kompetencija	33
POJMOVNIK	34
ANEX 1 – FOKUS GRUPE	35



Predgovor

Tehnološki razvoj i promjene na tržištu rada nameću potrebu za novim znanjima i vještinama. Odgovornost za ponudu programa i organizaciju njihovog izvođenja je od ključnog značaja za opšti društveni i ekonomski razvoj. To podrazumijeva stalno unapređivanje sistema stručnog obrazovanja i obrazovanja odraslih, na istraživanjima, sagledavanjima i analizama. Sistem je potrebno sagledavati sa svim uticajima spolja i procesima iznutra i nakon toga plansko i postupno usklađivanje obrazovne politike.

Stoga su promjene u obrazovanju od značaja za prosperitet i ekonomski razvitak Crne Gore.

Obezbjedivanje i unapređivanje kvaliteta u stručnom obrazovanju je zakonska obaveza institucija i škola/ustanova, a ostvaruje se, između ostalog, kroz procese eksterne i interne evaluacije.

Praćenje i evaluacija ustanova koje implementiraju programe zahtijeva normativno regulisanje, definisanje ciljeva i standarda obrazovanja i obuke, procedura, sagledavanje postojećeg stanja, uspostavljanje kriterijuma za procjenu, uvažavanje realnih ograničenja, procjenu i definisanje predloga mjera za unapređivanje. Osim toga, evaluacija svojom periodičnošću treba da utiče i na uspostavljanje održivog sistema održavanja i unapređivanja kvaliteta obrazovanja i obuke.

S obzirom da je reforma obrazovanja proces, to se i zakonska regulativa mijenjala ka osnaživanju procesa obezbjeđivanja i unapređivanja kvaliteta, prvenstveno kroz povećanje mandata institucija na centralnom nivou i ustanova koje implementiraju programe.

Centar za stručno obrazovanje, na osnovu zakonskih nadležnosti, ima dio odgovornosti na eksternom utvrđivanju kvaliteta ustanova, inicijalnog stručnog obrazovanja i obrazovanja odraslih.

U cilju uspostavljanja procesa koji garantuju održavanje i unapređivanje kvaliteta, zakonska je obaveza Centra za stručno obrazovanje da pripremi Metodologiju za obezbjeđivanje i utvrđivanje kvaliteta i da je, kao koncept, predloži Ministarstvu prosvjete za dalji razvoj stručnog obrazovanja i obrazovanja odraslih.

Rukovodilac Odjeljenja za evaluaciju
mr Željko Raičević

POGLAVLJE I

Uvod





I UVOD

A. ZAKONSKI I STRATEŠKI OKVIR

Proces obezbjeđivanja i unapređivanja kvaliteta je jedan od ciljeva reforme obrazovnog sistema u Crnoj Gori. Proces je utemeljen na Opštem zakonu o obrazovanju i vaspitanju¹ čl. 17 koji glasi:

» Obezbjeđivanje i unapređivanje kvaliteta obrazovno-vaspitnog rada ustanova, najmanje svake četiri godine, obavlja Centar za stručno obrazovanje (u daljem tekstu: Centar) i Zavod za školstvo (evaluacija). «

» Metodologiju za obezbjeđivanje i unapređivanje kvaliteta obrazovno-vaspitnog rada u ustanovi (samoevaluacija i evaluacija) propisuje Ministarstvo, na predlog Zavoda za školstvo i Centra. «

Sadržaj, oblik i način utvrđivanja kvaliteta uređen je *Pravilnikom o sadržaju, obliku i načinu utvrđivanja kvaliteta obrazovno-vaspitnog rada u ustanovama*².

U periodu od 2006. godine, kada je počeo proces eksternog utvrđivanja kvaliteta na svim niovima obrazovanja do univerziteta, pa i stručnog obrazovanja, proces je realizovan u skladu sa Metodologijom eksterne evaluacije vaspitno-obrazovnog rada.³

¹ Sl. list RCG, br. 64/02 od 28.11.2002, 31/05 od 18.05.2005, 49/07 od 10.08.2007 i "Sl. list Crne Gore", br. 04/08 od 17.01.2008, 21/09 od 20.03.2009, 45/10 od 04.08.2010, 40/11 od 08.08.2011, 45/11 od 09.09.2011, 36/13 od 26.07.2013, 39/13 od 07.08.2013.

² "Sl. list RCG", br. 18/02, 30/04, "Sl. list Crne Gore", br. 26/12 od 24.05.2012.

³ Crna Gora, Zavod za školstvo, Podgorica 2010.

Zavod za školstvo utvrđuje i obezbjeđuje kvalitet obrazovno-vaspitnog rada u ustanovama i obavlja razvojne, savjetodavne, istraživačke i stručne poslove iz oblasti: predškolskog vaspitanja i obrazovanja, osnovnog obrazovanja i vaspitanja, srednjeg opšteg obrazovanja, opšteg obrazovanja u stručnom obrazovanju, obrazovanja i vaspitanja djece sa posebnim potrebama i vaspitanja u domovima učenika.⁴

Razvojne, savjetodavne, istraživačke, stručne poslove i utvrđivanje i obezbjeđivanje kvaliteta obrazovno-vaspitnog rada iz oblasti stručnog obrazovanja i obrazovanja odraslih obavlja Centar za stručno obrazovanje.⁵

Razvoj i unapređivanje obezbjeđivanja kvaliteta u stručnom obrazovanju u Crnoj Gori usklađuje se kontekstom implementacije Evropskog referentnog okvira za obezbjeđivanje kvaliteta - EQARF⁶. Zajednica praktičara zemalja članica EU i partnera, kroz Evropsko obezbjeđivanje kvaliteta u stručnom obrazovanju EQAVET⁷, vodi ka višem nivou saradnje i sinergije za izazove koji se odnose na obezbjeđivanje kvaliteta.

B. PRINCIPI

Principi na kojima je potrebno utemeljiti Metodologiju za eksterno utvrđivanje kvaliteta u inicijalnom stručnom obrazovanju i obrazovanju odraslih su:

- ✓ Uvažavanje procesa i organizacije ustanova;
- ✓ Uvažavanje evropskih kriterijuma kvaliteta, promovisanje saradnje u oblasti razvoja i unapređivanja obezbjeđivanja kvaliteta u stručnom obrazovanju korišćenjem Evropskog referentnog okvira za obezbjeđivanje kvaliteta;
- ✓ Podrška i promocija unapređivanja kvaliteta stručnog obrazovanja i obrazovanja odraslih;
- ✓ Izvještavanje na nivou škole i programa;
- ✓ Izrada jasnih i preciznih izvještaja koji zainteresovanim stranama i nosiocima politike pružaju informaciju o nivou kvaliteta ustanove/organizatora;
- ✓ Realizacija eksterne evaluacije u interesu djece, roditelja, nastavnika, poslodavaca i društva u cjelini;
- ✓ Podsticanje kvaliteta obrazovanja i obuke i jednakih mogućnosti za sve učenike/polaznike;
- ✓ Transparentnost;
- ✓ Uvažavanje specifičnosti škole.

⁴ Opšti zakon o obrazovanju i vaspitanju

⁵ Isto

⁶ European Quality Assurance Reference Framework

⁷ European Quality Assurance in Vocational Education and Training

C. CILJEVI

Ciljevi ka kojima treba usmjeriti aktivnosti eksternog utvrđivanja kvaliteta su:

- ✓ Izvješćavanje Ministarstva prosvjete i nadležnih institucija (Vladu Crne Gore, Ministarstvo rada i socijalnog staranja, partnere i dr.) o nivou dostignutih standarada koje pružaju ustanove u skladu sa normama iz legislative, obrazovnih programa, programa obrazovanja, podigne odgovornosti u korišćenju javnih sredstava, podrži procese definisanja strategija razvoja sistema i kurikuluma;
- ✓ Da predvidi aktivnosti kojima se utvrđuje ispunjavanje zakonskih normi, materijalno-tehničkih i kadrovskih uslova, socijalnog partnerstva, kvaliteta nastave, administrativnih kapaciteta, interne evaluacije, uspješnosti poslovanja;
- ✓ Stručna procjena kvaliteta rada ustanove;
- ✓ Definisanje preporuka koje ukazuju na potrebna unapređivanja koja će dovesti do poboljšanja kvaliteta implementacije obrazovnih programa, procesa nastave i učenja i uslova za obrazovanje i obuku;
- ✓ Promoviše unapređivanje stručnog obrazovanja, obrazovanja odraslih i obrazovni sistem u cjelini;
- ✓ Da ukaže na kriterijume kvaliteta u procesu eksterne evaluacije na osnovu kojih se može vršiti upoređivanje kvaliteta obrazovno-vaspitnog rada u ustanovama;
- ✓ Podizanje svijesti o značaju i mogućnostima i promovisanje kulture eksterne evaluacije.

C.a. Izazovi stručnog obrazovanja u Crnoj Gori

Za misiju stručnog obrazovanja definisanu Strategijom⁸ koja je „usmjerena na uspostavljanje sistema stručnog obrazovanja, razvijenog u saradnji socijalnih partnera, koji stvara stručni kadar, osposobljen za efikasno obavljanje poslova u skladu sa standardima nivoa obrazovanja, što omogućava i lični i socijalni razvoj svakog pojedinca“ potrebno je sljedeće:

- ✓ dostizanje ciljeva i ispunjenje zadataka sistema osiguranja kvaliteta u stručnom obrazovanju na državnom nivou;
- ✓ metodološki okvir;
- ✓ nacionalni indikatori kvaliteta;
- ✓ kontinuirane procjene rada ustanova/organizatora itd.

⁸ Strategija razvoja stručnog obrazovanja u Crnoj Gori (2010-2014), Ministarstvo prosvjete i sporta, Podgorica, 2010.

C.b. Razvojna uloga eksternog utvrđivanja kvaliteta

Eksterno utvrđivanje kvaliteta svoju razvojnu ulogu treba da iskaže i kroz:

- ✓ Definisanje nivoa kvaliteta ustanova i programa, i predlaganje prioriteta za unapređivanje, podizanje standarda kvaliteta i nivoa efektivnosti ustanove;
- ✓ Obavezu da se aktivnosti na utvrđivanju kvaliteta sprovode na način koji ohrabruje ustanove koje se procjenjuju/evaluiraju;
- ✓ Predlaganje unapređenja, kako bi se ustanove fokusirale na efikasnost i efektivnost u korišćenju resursa;
- ✓ Ukazivanje na izazove, podsticanje na djelovanje, u oblastima gdje je napredak potreban;
- ✓ Identifikovanje slabosti i resursa koji mogu biti osnova za razvoj;
- ✓ Ukazivanje na performanse ustanove koje još nijesu iskorišćene;
- ✓ Pružanje podrške upravama i zaposlenima koji su odgovorni za kvalitet.

D. KLJUČNE OBLASTI EKSTERNE EVALUACIJE U STRUČNOM OBRAZOVANJU

Utvrdjivanje kvaliteta obrazovno-vaspitnog rada se vrši za oblasti koje su definisane podzakonskom regulativom, pa je osnovna aktivnost u procesu eksternog utvrđivanja kvaliteta usmjerena u pravcu njihove procjene. Oblasti za koje se utvrđuje kvalitet, osim dijela nastave i učenja, jedinstvene su za sve ustanove stručnog obrazovanja do nivoa univerziteta.

Procjena kvaliteta vrši se za školu, razred i program, na osnovu indikatora.

Ključne oblasti se razrađuju na indikatore.

Utvrdjivanje kvaliteta ustanove vrši se za sljedeće oblasti:

1. Upravljanje, rukovođenje i organizacija.
2. Nastava/učenje i obuka – izvođenje VET programa.
3. Postignuća učenika/polaznika stručnog obrazovanja.
4. Saradnja koja omogućava da se odgovori na potrebe partnera u stručnom obrazovanju.
5. Usklađenost rada sa zakonskim propisima.
6. Kvalitet nastavnika, trenera i saradnika (drugog osoblja).
7. Upravljanje kvalitetom.
8. Materijalni resursi.
9. Dokumentacija i procedure.
10. Provjera kompetencija.

Izbor ključnih oblasti i indikatora za procjenu kvaliteta organizatora obrazovanja odraslih vrši se u skladu sa specifičnostima ustanove.

D.a. Oblasti obaveznog kvaliteta

Ustanova treba posebnu pažnju da posveti sljedećim oblastima kvaliteta:

1. Upravljanje, rukovođenje i organizacija.
2. Nastava/učenje i obuka – izvođenje VET programa.
3. Postignuća učenika/polaznika stručnog obrazovanja.
4. Saradnja koja omogućava da se odgovori na potrebe partnera u stručnom obrazovanju.

POGLAVLJE II

Kontekst





II KONTEKST

Stručno obrazovanje se realizuje u stručnim i mješovitim školama i kod organizatora obrazovanja odraslih. U stručnim školama se izvode obrazovni programi stručnog obrazovanja i u skladu sa licencom obrazovanja odraslih programi obrazovanja. U mješovitim školama se izvode obrazovni programi gimnazije (opšte srednje obrazovanje), obrazovni programi stručnog obrazovanja, i u skladu sa licencom obrazovanja odraslih programi obrazovanja.

Obrazovni programi u stručnom obrazovanju se sastoje od opšteobrazovnih predmeta (do 45% nastavnog plana) i stručno-teorijskih predmeta i praktične nastave.

A. STRUČNO OBRAZOVANJE U CRNOJ GORI

Stručno obrazovanje u Crnoj Gori slijedi prioritete i potrebe privrede, pojedinca i društva u cjelini, poštujući tradiciju i dostignuti nivo razvoja svog obrazovnog sistema, ali i preporuke, date u dokumentima relevantnih međunarodnih organizacija i tijela i odredbama Evropskog kvalifikacionog okvira.

Stručno obrazovanje u Crnoj Gori realizuje se kao niže (u trajanju od dvije godine), srednje (u trajanju tri ili četiri godine) i više stručno obrazovanje (u trajanju do dvije godine, kao nastavak srednjeg stručnog obrazovanja). Stručnom obrazovanju pripada i majstorski ispit.

Školsku mrežu za realizaciju srednjeg stručnog obrazovanja čine 26 stručnih i 11 mješovitih škola. U stručnim i mješovitim školama, školske 2013/14. godine, obrazovne programe pohađa 23,414 učenika, od čega stručno obrazovanje 20,758 učenika (ukupan broj učenika u srednjem obrazovanju je 30,807).

B. OBRAZOVANJE ODRASLIH

Organizatori/ustanove obrazovanja odraslih realizuju programe stručnog osposobljavanja i opšteobrazovne programe (jezici, informatika ...).

Centar za stručno obrazovanje realizuje aktivnosti na razvoju obrazovanja odraslih i na promociji cjeloživotnog učenja, kroz uključivanje ključnih činilaca socijalnog dijaloga, predstavnika poslodavaca, sindikata, državnih institucija i nevladinih organizacija. **Strateški cilj** u ovoj oblasti se odnosi na snažniji doprinos socijalnih partnera u planiranju i realizaciji politika razvoja sistema, praćenju i vrednovanju stručnog obrazovanja.

Obrazovanje odraslih se realizuje kod 81 licenciranog organizatora⁸, od čega njih 47 realizuje programe koji vode sticanju stručne kvalifikacije. Licence izdaje Ministarstvo prosvjete na osnovu sagledavanja uslova organizatora za realizaciju programa obrazovanja.

⁸ <http://www.cso.gov.me/organizacija/institucije-za-obrazovanje-odraslih/97004/spisak-licenciranih-organizatora-obrazovanja-odraslih.html>

POGLAVLJE III

Metodologija utvrđivanja kvaliteta





III METODOLOGIJA UTVRĐIVANJA KVALITETA

A. NADZOR U SISTEMU OBRAZOVANJA I OBUKE

Timovi savjetnika Centra za stručno obrazovanje i nadzornika Zavoda za školstvo, zajedno su vršili utvrđivanje kvaliteta obrazovno-vaspitačkog rada u stručnim i mješovitim školama. Područja utvrđivanja kvaliteta u procesu evaluacije ustanova su: Upravljanje i rukovođenje školom/ustanovom; Kadrovski, materijalni, tehnički i bezbjednosni uslovi rada škole/ustanove; Etos škole/ustanove; Podrška koju škola/ustanova pruža učenicima/učenicama, Saradnja škole/ustanove sa roditeljima, drugim ustanovama i lokalnom sredinom; Nastava i učenje (po predmetima) i Postignuća znanja i vještina učenika/učenica prema obrazovnim standardima u školi/ustanovi. U periodu 2006-2010. godine realizovan je I ciklus obilaska 40 srednjih i mješovitih škola.

Od 2010. godine na osnovu izmjene zakonske i podzakonske regulative, proces utvrđivanja kvaliteta ključnih indikatora i nastave opšteobrazovnih predmeta u stručnom obrazovanju realizuje Zavod za školstvo, a Centar za stručno obrazovanje utvrđuje kvalitet stručno-teorijske i praktične nastave. Od 2013. godine za stručno obrazovanje i obrazovanje odraslih nadležnost za utvrđivanje kvaliteta prenosi se na Centar za stručno obrazovanje.

Eksterno utvrđivanje kvaliteta organizatora obrazovanja odraslih u periodu 2010-2014. godine nije imalo sistemski i planski karakter.

B. PREDNADZOR

U toku prednadzora vođa tima treba da stekne uvid u postojeća dostignuća ustanove i koje su se promjene desile od prethodno izvršenog utvrđivanja kvaliteta. Na osnovu prednadzora ustanove vođa tima priprema informaciju (**sinopsis o prednadzoru**) za savjetnike evaluatore koji učestvuju u procesu utvrđivanja kvaliteta o: ustanovi; programima; resursima; terminima predviđenim za utvrđivanje kvaliteta; kratku analizu informacija koje su sakupljene tokom prednadzora; ključne oblasti koje će se procjenjivati; pregled aktivnosti (strategiju i plan obilaska nastave); plan sastanaka sa osobljem i učenicima/polaznicima.

Tokom prednadzora škola se ne kontaktira, već se informacije sakupljaju iz relevantnih baza podataka, sajtova, izvještaja i druge dostupne dokumentacije.

Vođa tima raspoređuje obaveze na članove tima.

Vođa tima upravlja vremenom na način da se aktivnosti predviđene **planom utvrđivanja kvaliteta ustanove** završe na vrijeme i po planu.

Ustanova se ne upoznaje sa planom obilaska nastave, osim sa opredijeljenom strategijom obilaska.

Aktivnosti u okviru prednadzora: sakupljanje planskih i strateških dokumenata; raspored održavanja nastave; pregled sajta, ljetopisa; sinopsisa i **plana utvrđivanja kvaliteta ustanove**; plan: dnevnic, putnih troškova, smještaja itd.

C. PROCES UTVRĐIVANJA KVALITETA

Eksterno utvrđivanje kvaliteta u ustanovama inicijalnog stručnog obrazovanja vrše Centar za stručno obrazovanje i Zavod za školstvo, na osnovu zakonskih nadležnosti.

Centar za stručno obrazovanje dostavlja Ministarstvu prosvjete plan obilaska ustanova inicijalnog stručnog obrazovanja i obrazovanja odraslih za kalendarsku godinu. Plan obuhvata ustanove i centre/organizatore koji realizuju programe stručnog obrazovanja.

Eksterno utvrđivanje kvaliteta ustanova inicijalnog stručnog obrazovanja, osim nastave opšteobrazovnih predmeta i organizatora obrazovanja odraslih vrši Centar za stručno obrazovanje na osnovu Metodologije.

Eksterno utvrđivanje kvaliteta vrši vođa tima sa eksternim evaluatorima.

Tim za utvrđivanje kvaliteta sprovodi aktivnosti na osnovu zakona, Metodologije i deskriptora. Podaci se sakupljaju i obrađuju za ustanovu, program i razred.

Ustanove se obavještavaju tri dana prije o početku procesa utvrđivanja kvaliteta.

Ustanova može da traži odgađanje utvrđivanja kvaliteta u pisanoj formi sa obrazloženjem, u roku 24 časa prije početka, a zahtjev se razmatra od strane Centra za stručno obrazovanje, a sa konačnom odlukom se upoznaje Ministarstvo prosvjete i ustanova.

Ustanove formalnog sistema obrazovanja, svake godine, u roku od 10 dana od početka školske godine, dostavljaju informaciju Centru za stručno obrazovanje o periodu od 200 dana tokom školske godine u kojima se, u skladu sa procesom, može na optimalan način realizovati proces eksternog utvrđivanja kvaliteta. U okviru dostavljenog perioda za eksterno utvrđivanje kvaliteta ustanova planira se utvrđivanje kvaliteta određene ustanove.

Licencirani organizatori obrazovanja odraslih 15 dana prije početka realizacije obuke obavještavaju Centar za stručno obrazovanje o programu i mjestu realizacije. U okviru dostavljenog perioda planira se eksterno utvrđivanje kvaliteta organizatora obrazovanja odraslih.

Vođa tima podnosi predlog direktoru Centra za stručno obrazovanje za sastav tima za eksterno utvrđivanje kvaliteta.

Tim čini do pet članova i određeni broj saradnika za nastavu, po procjeni, na osnovu programa koji se realizuju u ustanovi.

Vođa tima planira rad savjetnika evaluatora na procesu eksterne evaluacije.

Tim podnosi izvještaj.

Savjetnici evaluatori uz rješenje dobijaju i bedž sa identifikacijom o evaluaciji ustanove.

Eksterno utvrđivanje kvaliteta traje, u zavisnosti od plana aktivnosti, od 1 do 5 dana.

Pri dolasku u ustanovu vođa tima direktoru i upravi predstavlja: tim savjetnika evaluatora, aktivnosti, oblasti utvrđivanja kvaliteta, pojedinačnu ulogu evaluatora i odgovornosti, planirane sastanke, strategiju obilaska nastave.

Vođa tima prije početka nadzora upoznaje tim sa strategijom opservacije časova u funkciji utvrđivanja kvaliteta nastave.

Obilazak nastave se ne najavljuje nastavniku časa/časova koji će biti predmet opservacije. Škola se ne obavještava o časovima koji će biti opservirani.

Evaluatori bi trebali da kombinuju različite strategije za utvrđivanje kvaliteta nastave/opservacije časova, pa mogu izabrati ili kombinovati: praćenje cijelog časa, posjete času/časovima, 2 časa po nastavniku; obilazak časa u trajanju ne kraćem od 15 min. uz komunikaciju sa učenicima, možda i kratak test.

Evaluacija kvaliteta nastave vrši se u cilju utvrđivanja kvaliteta izvođenja obrazovnog programa.

Izvjestavanje o kvalitetu nastave u inicijalnom stručnom obrazovanju vrši se po obrazovnom programu, a za obrazovanje odraslih po programu obrazovanja/obuke.

Nije neophodno posjetiti sve nastavnike u cilju utvrđivanja kvaliteta nastave/učenja. U toku procesa utvrđivanja kvaliteta realizacije obrazovnog programa obilazi se nastava najmanje 50% nastavnika koji realizuju nastavu stručno-teorijskih predmeta i praktične nastave.

U zavisnosti od izabrane vrste opservacije, treba dati procjenu kvaliteta obrazovnog programa (po mogućnosti i postignuća učenika u nastavi), i na osnovu prikupljenih podataka donijeti ukupnu ocjenu za nastavu.

Evaluatori trebaju da prosuđuju kvalitet na osnovu dobro isplaniranih i realizovanih časova, godišnjih i operativnih planova, upotrebu nastavnih sredstava, metoda i oblika rada i sl., a ne samo na osnovu formalnih zahtjeva (npr. pisane pripreme za čas i sl.).

Eksterni evaluatori mogu da vrše opservaciju samostalno ili da pozovu direktora, pomoćnika direktora, pedagoga, člana odbora za kvalitet, predsjednika aktiva ili više njih da sa njima prisustvuju opservaciji.

Ako je u opservaciji, osim evaluatora, učestvovao i direktor ili drugi članovi ustanove, posle opservacije trebaju da analiziraju kvalitet nastave i učenja koju su opservirali. Razlike u analizi časa i procjeni treba da se dodatno provjere.

Evaluatori za procjenu kvaliteta ustanove trebaju pratiti učenike/polaznike, njihovo ponašanje i bezbjednost i u drugim situacijama, osim na časovima, kao što su: početak i kraj školskog dana; odmora, pauze između časova; ispred škole itd.

Članovi tima za utvrđivanje kvaliteta trebaju da daju doprinos u procjenjivanju ključnih oblasti i zajednički dođu do stava o kvalitetu ustanove. Vođa tima na zajedničkom sastanku članova tima, na samom kraju nadzora, diskutuje procjenu kvaliteta i usaglašava predlog procjene.

Evaluatori su nezavisni u definisanju kvaliteta izvođenja obrazovnih programa za čiju su procjenu neposredno zaduženi, s tim što se mogu konsultovati u okviru tima.

Vođa tima nacrt izvještaja o kvalitetu dostavlja direktoru Centra za stručno obrazovanje na usvajanje.

Tim evaluatora za utvrđivanje kvaliteta ustanova inicijalnog stručnog obrazovanja treba da uzme u obzir stavove i mišljenja roditelja. Osnovne informacije se sakupljaju iz anketa roditelja, sagledavanja rada Savjeta roditelja, razgovora sa predsjednikom Savjeta roditelja, analize iz izvještaja koje je radila ustanova ili drugi partneri, a tiču se mišljenja roditelja o različitim aspektima rada.

Tokom procesa utvrđivanja kvaliteta savjetnici evaluatori: analiziraju evidencije, dokumentaciju, izvještaje o internoj evaluaciji, razvojne i druge planove, prethodne izvještaje o kvalitetu, izvještaje drugih institucija i organa, ateste, licence, sertifikate; ljetopis, vebajst; prate nastavu i druge oblike obrazovanja i obuke; anketiraju, razgovaraju pojedinačno sa učesnicima u organizaciji i realizaciji nastavnog procesa, roditeljima, učenicima, partnerima i sl.

D. ANALIZA PODATAKA

D.a. Podaci o školi

Evaluatori moraju da evidentiraju informacije koje će koristiti u izvještaju, kako bi se u slučaju žalbe mogli poslužiti egzaktnim podacima.

Osim pisanih podataka, savjetnici evaluatori treba da evidentiraju i informacije koje dobijaju tokom komunikacije sa različitim sagovornicima.

Tokom utvrđivanja kvaliteta savjetnici evaluatori realizuju ankete koje su sastavni dio procesa, kao i ankete koje samostalno pripremaju, a koje su sastavni dio dokumentacije o kvalitetu ustanove.

Tokom procesa utvrđivanja kvaliteta vrši se anketiranje: anketa upisanih učenika o prethodnom školovanju i načinu izbora škole i programa; anketa učenika o pedagoškim i stručnim kvalitetima nastavnika; anketa učenika III i IV razreda o implementaciji programa i uslovima za sticanje znanja i vještina; anketa učenika III i IV razreda o školi (uslovi, podrška, bezbjednost, ocjenjivanje, kvalitet nastave, odnosi nastavnik/učenik itd.); anketa učenika nakon polaganja stručnog i završnog ispita o radu škole, obrazovnim programima, uslovima nastave, opremi, nastavnicima, osposobljenosti za rad i nastavak školovanja; anketa o kvalitetu nastave stručno-teorijskih predmeta i praktične nastave (za nastavnike i učenike); anketa direktora (saradnja, bezbjednosni uslovi, nastava); anketa zadovoljstva učenika i nastavnika školom uopšte.

Anketiranje je anonimno.

D.b. Podaci o programima

Evaluatori treba da provedu dovoljno vremena u prikupljanju dokaza o nastavi i učenju, opservaciji časova, razgovoru sa učenicima (procjenjujući njihovo razumijevanje i angažman u učenju).

E. IZVJEŠTAVANJE

Izvještaj po indikatorima sačinjavaju evaluatori prema zaduženjima. Izvještaj po indikatoru sadrži: procijenjeni nivo, obrazloženje i predlog mjera za unapređivanje.

Evaluatori su obavezni da za navode, koje koriste u obrazloženju procjene indikatora, čuvaju dokaze u bilježnicama i dokumentima. Potrebno je da evaluatori imaju potvrdu informacije iz najmanje tri izvora.

Parcijalni izvještaji se dostavljaju vođi tima. Vođa tima vrši objedinjavanje izvještaja.

Nakon definisanja predloga izvještaja vođa tima je obavezan da sa direktorom ustanove, uz učešće direktora Centra za stručno obrazovanje, izvrši usaglašavanje, koje se odnosi na provjeru navoda i tvrdnji, koje su osnov za definisanje nivoa kvaliteta. Direktor Centra za stručno obrazovanje nakon usaglašavanja usvaja izvještaj.

Usaglašavanje nacrt izvještaja vrši se u Centru za stručno obrazovanje.

Usaglašeni izvještaj se lektoriše.

Elektronska verzija izvještaja se dostavlja savjetnicima evaluatorima na dan dostavljanja izvještaja ustanovi, a na sajt Centra za stručno obrazovanje se postavlja 15 dana nakon dostavljanja ustanovi.

Djelovi izvještaja mogu biti potkrijepljeni fotografijama, a podaci fusnotama koje ukazuju na dokumenta ili podatke.

Direktor škole, nakon dobijanja izvještaja o kvalitetu, je u obavezi da ga dostavi na razmatranje stručnim organima škole.

E.a. Izvještaj za ustanove koje realizuju programe na albanskom jeziku

Za ustanove/organizatore koje nastavu ili njen dio realizuju na albanskom jeziku, izvještaje o kvalitetu, u cjelini, kao jedinstven dokument dostavljaju na: crnogorskom-srpskom, bosanskom i hrvatskom jeziku i albanskom jeziku.

E.b. Struktura i sadržaj izvještaja

Struktura i sadržaj izvještaja:

- ✓ Opis i podaci o ustanovi.
- ✓ Izvod i kratka analiza prethodnog nalaza o kvalitetu i plana za unapređivanje kvaliteta.
- ✓ Oblasti kvaliteta - indikatori kvaliteta – procjena, obrazloženje i preporuke.
- ✓ Kvalitet realizacije obrazovnih programa.
- ✓ Kvalitet škole.
- ✓ Rezime izvještaja: pregled oblasti i indikatora, kvaliteta nastave i opšta ocjena kvaliteta škole.
- ✓ Rješenje o imenovanju tima evaluatora.
- ✓ Pravna pouka.

POGLAVLJE IV

Metodološka razmatranja i pristup





IV METODOLOŠKA RAZMATRANJA I PRISTUP

A. PRAVNE OSNOVE

Izvještaj će poštovati privatnost nastavnika.

Izvještaji o kvalitetu ustanove biće dostupni transparentno u skladu sa zakonom i na veb sajtu Centra za stručno obrazovanje.

Izvještaj se dostavlja: Ministarstvu prosvjete, Prosvjetnoj inspekciji, školi/organizatoru, Zavodu za školstvo (ako je izvještaj za formalno obrazovanje), odjeljenju za evaluaciju i arhivi Centra za stručno obrazovanje, u skladu sa zakonom.

B. IZBOR I OBUKA EKSTERNIH EVALUATORA

Izbor savjetnika evaluatora se vrši na osnovu javnog poziva u kome se preciziraju uslovi ili predlažu se od strane škola, nastavnika, institucija, pojedinaca.

Savjetnici za utvrđivanje kvaliteta organizatora obrazovanja odraslih se javljaju na javni poziv i prilažu dokaze o profesionalnom angažovanju.

Evaluatori mogu biti sa fakulteta i iz privrede.

Izbor savjetnika vrši komisija Centra za stručno obrazovanje koju formira direktor Komisija vrši odabir na osnovu cv-a, profesionalnog angažovanja i intervjuja.

Centar za stručno obrazovanje na svom sajtu javno objavljuje imena evaluatora sa kojima ima ugovor za eksterno utvrđivanje kvaliteta.

Savjetnici evaluatori su obavezni da završe program obuke za eksterno utvrđivanje kvaliteta.

C. PROCJENJIVANJE - SKALA PROCJENE

Ocjene indikatora ključnih oblasti kvaliteta i kvaliteta obrazovnih programa su:

- ✓ Izvrstan,
- ✓ Uspješan u ključnim segmentima,
- ✓ Zadovoljava,
- ✓ Potrebna podrška.

Za svaku ključnu oblast određuje se kvalitet na osnovu nivoa kvaliteta indikatora koji je definišu.

Kvalitet škole se definiše oblastima I, VI, VII i IX.

Kvalitet razreda se definiše oblašću V.

Kvalitet programa je definisan nivoima kvaliteta oblasti II, III, IV, VIII i X.

Ustanove koje se procijene sa nivoom „potrebna podrška“ će biti praćene i kod njih će se ponovo utvrđivati kvalitet najkasnije za jednu godinu (za one oblasti koje su „loše ocijenjene“). Ako je ustanova procijenjena nivoom „Potrebna podrška“ u dva ciklusa eksternog utvrđivanja kvaliteta zaredom i još uvijek nije iskazala progres u trećem ciklusu ona se procjenjuje nivoom „nezadovoljavajuća uopšte“ i zahtijeva posebne mjere.

Kvalitet ustanove se definiše na nivou:

- ✓ Izvrsna – ako je ocjena 80% indikatora ocijenjeno kao izvrsno ili pokazuje progres;
- ✓ Uspješna u ključnim segmentima – ako je više od 80% indikatora uspješno ili izvrsno, ali je 80% ključnih indikatora uspješno ili izvrsno;
- ✓ Zadovoljava – ako je za manje od 20% indikatora potrebna podrška, ali je 100% ključnih indikatora na nivou zadovoljava i/ili više;
- ✓ Potrebna podrška – ako je za više od 20% indikatora potrebna podrška, bez obzira na stanje drugih ključnih indikatora, ustanovu je potrebno evaluirati u roku kraćem od dvije godine, iako stanje ne pokazuje progres, ustanovi se dodjeljuje ocjena „nezadovoljavajuća uopšte“.

C.a. Deskriptori kvalitativnih indikatora

Za kvalitativne indikatore biće definisani deskriptori na svim nivoima procjene kvaliteta, koji će se periodično revidirati i usklađivati sa izmjenama programa, nastavne prakse, tehničko-tehnološkog razvoja i sl.

C.b. Prepoznatljivost nivoa kvaliteta ustanove

Na osnovu izvještaja o kvalitetu na objektu škole/organizatora obrazovanja odraslih postavlja se:

- ✓ tabla sa oznakom kvaliteta (Grb Crne Gore, Ministarstvo prosvjete, Centar za stručno obrazovanje i nivo kvaliteta ustanove) i
- ✓ zastava odgovarajućih dimenzija sa istim oznakama.

Škola može da postavi na svom veb sajtu oznaku kvaliteta i da je koristi sve do naredne eksterne procjene.

Oznake nivoa kvaliteta ustanove, posebno za inicijalno stručno obrazovanje i obrazovanje odraslih, biće određene posebnom odlukom Ministarstva prosvjete na osnovu javne objave i izbora rješenja.

D. FINANSIRANJE

Planom eksternog utvrđivanja kvaliteta, orijentaciono, definišu se sredstva potrebna za realizaciju.

U tom smislu je potrebno da se finansijskim planom Centra za stručno obrazovanje predvide sredstva koja će garantovati uslove za realizaciju planiranih aktivnosti.

Ustanove/organizatori ne učestvuju u finansiranju redovnih nadzora, dok u vanrednim nadzorima participaju u skladu sa ugovorom o nadzoru.

E. MONITORING

Monitoring je sistematska, kontinuirana ili periodična aktivnost u toku realizacije aktivnosti ciklusa eksternog utvrđivanja kvaliteta obrazovno-vaspitnog rada.

Kroz monitoring se provjerava koordinacija planiranih aktivnosti i dinamika procesa eksterne procjene kvaliteta ustanova.

Monitoring se vrši sa nivoa odjeljenja za evaluaciju, Centra za stručno obrazovanje i Ministarstva prosvjete.

POGLAVLJE V

Indikatori





V INDIKATORI

Eksterno utvrđivanje kvaliteta će se bazirati na kvantitativnim i kvalitativnim indikatorima kako bi se njihovom kombinacijom odredio napredak i procijenila ustanova.

Podaci za kvantitativne indikatore se uzimaju iz: zvanične školske dokumentacije, prijava učenika/polaznika i informacija dostavljenih ministarstvu/ministarstvima, Centru za stručno obrazovanje, Zavodu za školstvo ili drugim institucijama. Ostali pokazatelji kvaliteta se utvrđuju rezultatom anketa, na osnovu intervjua, izjava itd.

Kvalitativni indikatori su definisani tako da omoguće redovnu, sistematsku i objektivnu procjenu u pogledu promjene „vrijednosti” ili statusa indikatora kako bi se olakšale procjene prethodnog i kasnijeg i onoga što se nalazi unutar ili izvan ustanove.

A. UPRAVLJANJE, RUKOVOĐENJE I ORGANIZACIJA

1. Aktivnosti uprave ustanove na kontinuiranom unapređenju kvaliteta obrazovanja, obuke i organizacije koji se mogu mjeriti i kvantifikovati.
2. Uprava ustanove promoviše plansko unapređenje kvaliteta kroz proces interne evaluacije.
3. Uprava ustanove sprovodi aktivnosti na promovisanju i razvoju etosa.
4. Uprava ustanove obezbjeđuje da su svi nastavnici, treneri, zaposleni, i partneri na odgovarajući način uključeni u kontinuirano unapređivanje implementacije programa i različitih oblika podrške.
5. Rukovodstvo ustanove podstiče i koordinira aktivnosti upravnih i stručnih organa koji doprinose planiranju i realizaciji aktivnosti.

B. NASTAVA/UČENJE I OBUKA - IZVOĐENJE VET PROGRAMA

1. Organizacija i realizacija programa stručnog obrazovanja.
2. Realizacija VET programa se odvija efektivno i efikasno (praksa i teorija).
3. Nastavna sredstva (materijali), oprema, udžbenici, elektronski materijali se koriste u nastavi i obuci u skladu sa zahtjevima programa.
4. Učenici/polaznici se usmjeravaju i dobijaju podršku koja je usklađena specifičnim potrebama pojedinca.
5. Učenici su zadovoljni sa realizacijom i podrškom koju dobijaju pri postizanju ishoda i ciljeva obrazovanja i obuke.
6. Nastavnici i treneri realizuju obrazovanje i obuku na način da učenici/polaznici dostignu vještine predviđene programom.

C. POSTIGNUĆA UČENIKA/POLAZNIKA STRUČNOG OBRAZOVANJA

1. Postignuća učenika se kontinuirano prate.
2. Učenici/polaznici se podstiču i učestvuju u nadmetanjima.
3. Vannastavne aktivnosti se planiraju i organizuju, a učenici/polaznici su podsticani da u njima učestvuju.
4. Rezultati učenika na provjerama znanja.
5. Procenat učenika/polaznika koji napuste školu.
6. Procenat učenika/polaznika koji završavaju program u okviru redovnog trajanja.
7. Postignuća učenika/polaznika sa posebnim obrazovnim potrebama se kontinuirano prate i evidentiraju.
8. Vaspitna postignuća učenika.
9. Obrazovanje, obuka i postignuća vanrednih učenika se kontinuirano prate.
10. Učešće učenika u projektima.

D. SARADNJA KOJA OMOGUĆAVA DA SE ODGOVORI NA POTREBE PARTNERA U STRUČNOM OBRAZOVANJU

1. Korisnici blagovremeno imaju pristup relevantnim informacijama.
2. Socijalni partneri i druge zainteresovane strane blagovremeno imaju pristup relevantnim informacijama.
3. Socijalni partneri se motivišu i učestvuju u planiranju, organizaciji i realizaciji obrazovanja i obuke.
4. Socijalni partneri su zadovoljni znanjem, vještinama i kompetencijama kojima su učenici ovladali u toku obrazovanja i obuke.

5. Ustanova sprovodi procedure i politike upisa i uzima strateške lokalne smjernice u obzir.
6. Diplomirani učenici/polaznici koji su dobili sertifikat/potvrdu se prate i bilježe se podaci o njima (destinacije učenika).

E. USKLAĐENOST RADA SA ZAKONSKIM PROPISIMA

1. Škola posjeduje dozvole, ateste i sertifikate za objekat, bezbjednost, sigurnost, sanitarne mjere zaštite itd.
2. Ustanova vodi pedagošku i drugu dokumentaciju u skladu sa propisima.
3. Ustanova posjeduje pravilnike, u skladu sa zakonom, i procedure koje su usklađene sa aktivnostima.
4. Škola je licencirana i akreditovana od strane autorizovanih organizacija (Loyd, HACCP i dr.).
5. Ugovori sa zaposlenima i partnerima su sklopljeni, odobreni i čuvaju se na propisan način.
6. Učenici/polaznici su bezbjedni u ustanovi, kod socijalnih partnera i u drugim prostorima u kojima uče.

F. KVALITET NASTAVNIKA, TRENERA I SARADNIKA (DRUGOG OSOBLJA)

1. Učenici su zadovoljni podrškom i povratnom informacijom od nastavnika/trenera i uprave ustanove.
2. Nastavni materijal koji nastavnici i treneri pripremaju je usklađen sa ciljevima programa.
3. Kvalitet rada nastavnika/trenera i drugog osoblja se redovno prati i procjenjuje.
4. Nastavnici i treneri redovno pohađaju organizovane obuke.
5. Nastavnici, treneri i saradnici dodatno se usavršavaju na sopstvenu inicijativu.
6. Nastavnici, treneri i stručni saradnici posjeduju odgovarajuće kvalifikacije.

G. UPRAVLJANJE KVALITETOM

1. Postoje procedure za sistematsko usklađivanje nastave i obuke sa ciljem kontinuiranog unapređivanja realizacije programa.
2. Kvalitet realizacije stručnog obrazovanja i obuke je u skladu sa programom (standardima).
3. Mjere unapređenja se kontinuirano i sistematski primjenjuju.
4. Aktivnosti odbora za kvalitet su u skladu sa strategijom kvaliteta ustanove.

H. MATERIJALNI RESURSI

1. Prostorno-tehnički uslovi su u skladu sa zahtjevima programa.
2. Prostorno-tehnički uslovi omogućavaju učenicima da postignu postavljene ishode učenja na efektiv i efikasan način.
3. Prostor za obrazovanje i obuku je prilagođen učenicima/polaznicima sa posebnim obrazovnim potrebama.
4. U ustanovi se koristi odgovarajuća tehnologija kao podrška procesu učenja.
5. Optimizirana je upotreba opreme.

I. DOKUMENTACIJA I PROCEDURE

1. Koristi se odgovarajuća dokumentacija i ona je dostupna shodno odredbama zakona o informisanju.
2. Podaci koji se odnose na postignuća učenika se propisno evidentiraju.
3. Arhiva se propisno uređuje i čuva.
4. Mehanizmi za internu komunikaciju su odgovarajući i efikasni.
5. Poslovna komunikacija u ustanovi je u skladu sa etičkim kodeksom.
6. Razvijene su procedure za upravljanje određenim aktivnostima u školi.

J. PROVJERA KOMPETENCIJA

1. Učenici na vrijeme dobijaju (blagovremeno) tačne informacije o ispitivanjima i rezultatima.
2. Provjera kompetencija se temelji na ishodima učenja programa.
3. Postoje procedure koje osiguravaju da se različite provjere sprovode na kvalitetan način.
4. Postoje procedure da se različite provjere vještina učenika vrše na različite načine.
5. Organizacija i realizacija provjera odgovara zahtjevima koji su propisani od strane nadležnih institucija.

Pojmovnik

Evaluacija	aktivnost koja ima za cilj periodično procjenjivanje stanja upoređivanjem sa sistemski definisanim standardima, koja se realizuju po unaprijed definisanim fazama procesa.
Eksterna evaluacija	je sistemski proces istraživanja, kreiran da pruži nezavisnu procjenu o uspješnosti i sposobnosti ustanove u pružanju visokog kvaliteta obrazovanja. Ove procjene su izražene kao izjave o: uspješnosti obrazovanja i mjeri u kojoj su obrazovni ishodi postignuti i predstavljaju kvalitet i vrijednost za učenike/polaznike i širu zajednicu. Eksterna evaluacija obezbjeđuje informacije koje podržavaju poboljšanje kvaliteta ustanova.
Eksterni evaluator	lice koje učestvuje u procesu procjene kvaliteta oblasti, predmeta, programa ili nastavnika; savjetnik koji se angažuje na utvrđivanju kvaliteta ustanove od strane nadležne institucije.
Deskriptor	označava riječ ili skup riječi koji opisuje osnovni sadržaj onoga o čemu se govori, a u procesu utvrđivanja kvaliteta odnosi se na opis indikatora po nivoima kvaliteta.
Indikator	pokazatelj stanja neke pojave (na latinskom "modus indicativus" znači pokazni, izjavni, izrični način, a latinski glagol "indicare" znači pokazivati, dok "indication" znači isticanje cijena, procjenjivanje), koristi se u raznim oblastima.
Sinopsis o prednadzoru ustanove	dokument u obliku izvještaja koji priprema vođa tima za savjetnike evaluatore, kako bi se na koncizan način upoznali o osnovnim kvantitativnim indikatorima, programima i procesima koji se u školi izvode.
Plan utvrđivanja kvaliteta ustanove	plan koji priprema vođa tima za utvrđivanje kvaliteta, sa aktivnostima, nosiocima odgovornosti i dinamikom realizacije.

Literatura i drugi izvori:

Assuring quality in vocational education and training - The role of accrediting VET providers, CEDEFOP, Luxemburg: Kancelarija za publikacije Evropske Unije, 2012.

Commission of The European Communities, Proposal for a Recommendation of the European Parliament and of the Council on the Establishment of a European Quality Assurance Reference Framework for Vocational Education and Training, Brussels, 2008.

Damjanović Radovan, Leksikon pedagoško-psiholoških pojmova i izraza, Zavod za izdavanje udžbenika i nastavna sredstva, Podgorica, 2005.

European Centre for the Development of Vocational Training, Technical Working Group on Quality in VET, An European Guide on Self-assessment for VET-providers, Version 3.0, 2003.

Knjiga promjena, Ministarstvo prosvjete i nauke, Crna Gora, Podgorica, 2001.

Metodologija za eksternu evaluaciju vaspitno-obrazovnog rada, Crna Gora - Zavod za školstvo, Podgorica, 2010.

Priručnik - razvoj stručnih škola procesom interne evaluacije, Ministarstvo prosvjete i sporta, British Council i Centar za stručno obrazovanje, Podgorica, 2011.

Strategija razvoja stručnog obrazovanja u Crnoj Gori (2010-2014), Ministarstvo prosvjete i sporta, Podgorica, 2010.

Opšti zakon o obrazovanju i vaspitanju "Sl. list RCG", br. 64/02 od 28.11.2002, 31/05 od 18.05.2005, 49/07 od 10.08.2007 i "Sl. list Crne Gore", br. 04/08 od 17.01.2008, 21/09 od 20.03.2009, 45/10 od 04.08.2010, 40/11 od 08.08.2011, 45/11 od 09.09.2011, 36/13 od 26.07.2013, 39/13 od 07.08.2013

Zakon o stručnom obrazovanju "Sl. list RCG", br. 18/02, 30/04, "Sl. list Crne Gore", br. 26/12 od 24.05.2012.

<http://www.ofsted.gov.uk>

<http://www.eqavet.eu/gns/home.aspx>

<http://www.dokumenti.ncvvo.hr/Samovrjednovanje/Prezentacije/02-kultura-kvalitete.pdf>

<http://www.nzqa.govt.nz/providers-partners/external-evaluation-and-review/information-for-pte-and-wananga-on-eer/what-is-external-evaluation-and-review/>

Anex 1 – Fokus grupe

Fokus grupe za definisanje koncepta Metodologije za obezbjeđivanje i unapređivanje kvaliteta obrazovno-vaspitnog rada u ustanovama stručnog obrazovanja i obrazovanja odraslih:

Fokus grupa „Berane“ - 03.12.2013.

1. Veselin Grdinić, JU Srednja mješovita škola "Vuksan Đukić" Mojkovac
2. Došljak Danijela, JU Srednja medicinska škola "Dr Branko Zogović" Berane
3. Žarko Ristić, JU Srednja stručna škola "Vukadin Vukadinović" Berane
4. Žarko Raičević, JU Srednja medicinska škola "Dr Branko Zogović" Berane
5. Slavica Marijanović, JU Srednja mješovita škola Andrijevića
6. Ljiljana Bulajić, JU Srednja mješovita škola Andrijevića
7. Sabro Kočan, JU Srednja stručna škola Rožaje
8. Almera Bibić, JU Srednja stručna škola Rožaje
9. Mirjana Jolić, JU Srednja stručna škola Berane
10. Todor Milićević, JU Srednja stručna škola Berane
11. Džana Baković, JU Srednja mješovita škola "Bećo Bašić" Plav
12. Ranko Bojović, JU Srednja mješovita škola "Bećo Bašić" Plav
13. Naser Gargović, JU Srednja stručna škola "Vukadin Vukadinović" Berane
14. Vujica Popović, JU Srednja stručna škola "Vukadin Vukadinović" Berane

Fokus grupa „Bijelo Polje“ - 10.12.2013.

1. Mila Korać, JU Srednja stručna škola Bijelo Polje
2. Bojović Živorad, JU Srednja mješovita škola "17. Septembar" Žabljak
3. Miladin Peković, JU Srednja elektro-ekonomska škola Bijelo Polje
4. Milica Čolović, JU Srednja stručna škola Pljevlja
5. Olivera Marković, JU Osnovna škola "Pavle Žižić" Bijelo Polje
6. Petrana Smolović, JU Srednja mješovita škola "Vuksan Đukić" Mojkovac
7. Miličko Bulatović, JU Srednja mješovita škola "Braća Selić" Kolašin
8. Miodrag Furtula, JU Srednja stručna škola Bijelo Polje
9. Dragan Marković, JU Srednja elektro-ekonomska škola Bijelo Polje
10. Nada Vujičić, JU Srednja mješovita škola "Vuksan Đukić" Mojkovac
11. Alema Vlahovljak, JU Srednja stručna škola Pljevlja
12. Jovan Pantović, JU Srednja mješovita škola "Braća Selić" Kolašin
13. Marija Aničić, d.o.o. "Gradnja" Bijelo Polje
14. Marina Simović, d.o.o. "Quest" Bijelo Polje

Fokus grupa „Podgorica“ - 06.12.2013.

1. Marina Klikovac, JU Srednja ekonomska škola "Mirko Vešović" Podgorica
2. Blažo Bašović, JU Srednja ekonomska škola "Mirko Vešović" Podgorica
3. Katarina Todorović, Škola za više i srednje stručno obrazovanje "Sergije Stanić" Podgorica
4. Lakić Zvezdana, JU Srednja stručna škola "Ivan Uskoković" Podgorica
5. Gordana Nišavić, JU Srednja stručna škola "Ivan Uskoković" Podgorica
6. Mira Popović, JU Umjetnička škola za muziku i balet "Vasa Pavić" Podgorica
7. Biljana Terzić, JU Srednja stručna škola "Spasoje Raspopović" Podgorica
8. Zorica Miličković, JU Škola za više i srednje stručno obrazovanje "Sergije Stanić" Podgorica
9. Branimir Kostić, JU Stručna medicinska škola Podgorica
10. Radovan Božović, JU Srednja elektrotehnička škola "Vaso Aligrudić" Podgorica
11. Mileva Lučić, JU Srednja elektrotehnička škola "Vaso Aligrudić" Podgorica
12. Đorđina Markuš, JU Srednja stručna škola "Spasoje Raspopović" Podgorica
13. Vesna Četković, JU Srednja građevinsko-geodetska škola "Ing. Marko Radević" Podgorica
14. Branislav Dašić, JU Srednja građevinsko-geodetska škola "Ing. Marko Radević" Podgorica
15. Zoran Vukčević, d.o.o. "Kuća mode i ljepote-Zoran" Podgorica
16. Šćekić Slaviša, d.o.o. "Double L"
17. Caušević Radmila, d.o.o. "Alfa ton Lekić"
18. Nataša Pavličić, d.o.o. "Pamark"
19. Ivana Martinović, d.o.o. "Don Bosko"